

דף מו

זקרי ליה לממון מלקות? — אין... —

'כתבו האחרונים בתשובותיהם דמי שנתחייב מלקות יתן ארבעים זהובים במקום מלקות' (לשון הרמ"א חו"מ ב).

'לא לחנם הוציאו חכמים באיזה פעם ממון בשם מלקות, אלא להורות מכאן שלפעמים רשאים בית דין כפי ראות עיניהם להחליף מלקות על ממון, במקום שאין המלקות של תורה אלא שהלה מחוייב שם מלקות כמו מכות מרדות, גם כשהוא נלקה בממון — למלקות יחשב'. (באר אליהו ב, י).
שמא יש ליתן טעם במה שנקטו במוציא שם רע לשון 'לוקה' — שהרי בכל התורה אין לוקה ומשלם וכאן אמרה תורה לוקה ומשלם, הרי עשאתו תורה כעונש אחד ארוך של מלקות ואמרה שילקה בגופו וילקה בממונו. [וגם נקטה התורה כאן לשון 'עונש' בממון, שלא כבשאר מקומות. ע' משך חכמה].

'אזהרה למוציא שם רע מנלן...?' — יש לתמוה, והלא אין לך אונאת דברים גדולה מזו ובודאי עובר בלאו ד'לא תנו'. וכתב החפ"ץ חיים (בפתיחה — סיום באור הלאוין, יז. וכן שם א, א בבמ"ח ג), שאעפ"י שיש כמה וכמה לאוין, רוצה הגמרא למצוא לאו מיוחד שיש ללקות עליו, כי שאר הלאוין המה לאוין שבכללות ואין לוקים עליהם.

וצריך עיון בטעם זה, כי כיון שהעונש מפורש לכאורה אין חוששים אם האזהרה היא לאו שבכללות, כפי שיש להוכיח מסנהדרין (סג). שאזהרת בן סורר ומורה היא מלא תאכלו על הדם, וכן הוא בספר המצוות לרמב"ם (קצה), וכפי שהאריך להוכיח הג"ר יצחק בכר בספרו דברי אמת (בענין לאוין), וכן כתב בספר יבין שמועה (קעח). גם כתב הרמב"ם (סנהדרין כא, א) שלא תלך רכיל כולל גם אזהרה על בית דין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, ואעפ"י כ פסק שזו אזהרה למוציא שם רע. וגם צריך עיון שלא נזכר בפוסקים ש'לא תנו' הוא לאו שבכללות, רק כתבו שהוא לאו שאין בו מעשה.

ונראה לומר טעם אחר; 'לא תנו' שייך רק באשה פקחית המצטערת מהשם-רע, לא באשה שנשטת לאחר שניסת ואינה מצטערת כלל. ואולם לאו ד'לא תלך רכיל' נוהג בכל ענין. ועל דרך זו אפשר ליישב בנוגע ללאוין אחרים.

זרבי אלעזר מאי טעמא לא אמר מהאי — ההוא מיבעי ליה לכדר' פנחס בן יאיר, ונשמרת מכל דבר רע — מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה' — משמע מהסוגיא שזו אזהרה דאורייתא ולא אסמכתא בעלמא. וכן כתבו התוס' (בעבודה זרה כ). ויש להעיר שלא נמצא זאת ברמב"ם ובשו"ע שהיא אזהרה דאורייתא. ולפי הנראה סוברים שזו אסמכתא. (עפ"י אחיעזר ח"ג כד, ה. וע"ע בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד ס, שנקט כדבר פשוט שהוא איסור דאורייתא).
עוד בענין גדר איסור זה — ע' אגרות משה אה"ע ח"א סט ע; עזרת כהן — לב.

(ע"ב) זכי תימא נילף מבושת ופגם, שאני בושת ופגם דאביה נמי שייך ביה' — רש"י פרש, לפי שיש בידו לביישה ולפגמה, למסרה למנוול ומוכה שחין לביאת קדושין. ועוד ניתן לפרש, שהבושה והפגם מגיעים גם אליו, ולכן סברא היא שזיכהו הכתוב בהם, ואין ללמוד מזה על שאר דברים. (ע' רשב"א ועוד. ויש לראשונים גרסא אחרת: 'דאביה נמי אית לה צערא בגייהו'. וע' מהרש"א).

זוהא לא דמיא הא יציאה להא יציאה, התם גבי אדון נפקא לה מרשותיה לגמרי, יציאה דאב אכתי

מחסרה מסירה לחופה? — מהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה דתנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה' — אף על פי שעדין אינה דומה לגמרי ליציאה זו, שהרי היא יוצאה מרשות אדון מכל וכל ולא נשאר בה שום זכות — כיון שלענין נדרים יש בה שם 'יציאה', שוב ניתן לדרוש 'אבל יש כסף ביציאה אחרת' (ריטב"א). ושאלת הגמרא מעיקרא היתה שאין זו נחשבת יציאה כלל, כיון שמחוסרת חופה (כמוש"כ ב'שיטה לא נודע למי' בקדושין ד).

עוד יש לומר, שזה שגם האב מיפר אינו משום שלא יצאה ממנו, אלא מפני שלא נכנסה לגמרי לרשות בעלה, ולא נתרוקנה אליו הרשות לגמרי. והיא עצמה גם אין לה כח לזכות בעצמה, לכך נשאר בה זכות לאביה. (תלמיד הרשב"א)

ומהאחרונים יש שתירץ, על פי שיטת הרמב"ם (הל' נדרים יב), שהאב מיפר כל נדרי בתו, גם אלו שאין בהם עינוי נפש, שלא כבעל. ובנערה המאורסה, שמפירים בשותפות, ודאי אין לאב כח להפיר נדרים שאינם של עינוי נפש, שהרי זקוק הוא גם להפרת הבעל. נמצא אם כן, שלענין נדרים שאין בהם עינוי נפש, יצאה לגמרי מרשות האב. (שו"ת דובב מישרים ח"ב מט, ב).

*

'... אבל אצל בני ישראל העיקר הוא ההשתדלות בלב כמו שנאמר מכל משמר נצור לבך. ובירושלמי דברכות (א,ה) על פסוק תנה בני לבך לי אי את יהיב עינא ולבא לי אנא ידע דאת דלי. ועל כן אמרו ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה אף דאין המחשבה רעה מצטרפת לרואה קרי במעשה בלא מחשבה דאחר כך בלילה ואין נענש על זה, מכל מקום מצות שמירת לבו עליו הוא, ועיקר היהדות בלב, ויראה שהוא עיקר אשר ד' שואל מעמך אינו אלא בלב, וכמו שאמרו ביומא (עב:) על פסוק ולב אין, וכן כל חובת הלבבות, כי כאשר הלב טוב שהוא המדה הישרה שיבור האדם, כל המעשים ממילא הם אך טוב וההיפך בהיפך. ועל כן עיקר עבודת האדם כל היום דכל עמל האדם לפיהו בקול תורה וקול תפלה, העיקר הוא בלב, ותפלה נקרא 'עבודה שבלב' (תענית ב.) וכן בתורה נאמר והגית בו יומם ולילה והגיון הוא בלב, כמו שכתוב והגיון לבי. וגם בקריאת שמע שהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים, קיימא לן כמאן דאמר (ברכות כ טע"ב) הרהור כדבור דמי, ואף דמלכות פה תורה שבעל-פה קרינן (פתח אליהו) דעיקרו בהתגלות בפה, כיון דהרהור כדבור דמי הרי חשוב כדבור ופה. ועיקר שכנית מדת המלכות הוא בלב איש הישראלי כמו שנאמר צור לבבי וחלקי אלקים לעולם. והרמב"ם (ברכות א,ו) פסק דכל הברכות יוצאין גם בלב. ואף דהארץ נתן לבני אדם אחר ברכה (כמו שאמרו ברכות לה) הוא עולם המעשה שצריך להיות התגלות בפעל, די שיהיה בהתגלות לבו שהוא הארץ העליונה מדת מלכותו ית' ושכנתו ית' בתחתונים בלבבות דבני ישראל שנתן לבני אדם'. (מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן — לה, עמ' 31).

דף מז

'במעשה ידיה — מנלן? דאמר רב הונא אמר רב: מנין שמעשה הבת לאב, שנאמר וכי ימכר איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה... אלא קטנה לא אצטריך קרא, השתא זבונא מזבין לה מעשה ידיה מיבעי? כי אצטריך קרא לנערה' — לא מפורש בגמרא